

УДК 347.9

DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-1-6

ЗНАЧЕННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД НА СТАДІЇ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Майка Максим Борисович,

адвокат, кандидат юридичних наук,

викладач юридичних дисциплін

Галицького фахового коледжу імені В'ячеслава Чорновола,

ORCID ID: 0000-0002-7831-9666

У роботі досліджено роль засобів масової інформації у забезпеченні реалізації права на справедливий суд на стадії перегляду судових рішень у справах про захист прав споживачів туристичних послуг. Автор проаналізував законодавчі акти, що регулюють порядок перегляду судових рішень, та визначив, що засоби масової інформації можуть бути ефективним інструментом впливу на роботу суду і забезпечення відкритості та прозорості процесу перегляду судових рішень.

Проведено аналіз законодавства та практики судових рішень у справах про захист прав споживачів туристичних послуг та встановлено, що інформація, розміщена у засобах масової інформації, може забезпечувати прозорість та об'єктивність розгляду справ і сприяти реалізації права на справедливий суд. Засоби масової інформації можуть інформувати громадськість про судові рішення та процес їх прийняття. Це допомагає забезпечити публічну відкритість та прозорість у роботі суду, а також доступ до інформації про справи для всіх зацікавлених сторін, включаючи журналістів та громадських активістів. Окрім того, засоби масової інформації можуть відображати різні точки зору на тему судових рішень та процесу їх прийняття, що допомагає збільшити рівень обґрунтованості та довіри до судової системи. З іншого боку, засоби масової інформації можуть впливати на публічну думку та громадську думку щодо судових рішень і справедливості процесу їх прийняття. Некоректне чи неповне відображення судових рішень може призвести до поширення неправдивої інформації та спотворення реального стану речей. Це може впливати на поведінку та рішення громадян, що, своєю чергою, може викликати ризик порушення прав і свобод людей. Результати дослідження можуть бути корисними для вдосконалення законодавства про захист прав споживачів туристичних послуг та розвитку медіасередовища, яке забезпечує прозорість та об'єктивність процесу перегляду судових рішень.

Ключові слова: право на справедливий суд, значення ЗМІ у судочинстві, гласність та відкритість, ЗМІ у суді, правосуддя.

Maika Maksym. The importance of the mass media in ensuring the realization of the right to a fair trial at the stage of review of court decisions

The article examines the role of the mass media in ensuring the realization of the right to a fair trial at the stage of review of court decisions in cases of the protection of the rights of consumers of tourist services. The author analyzed the legislative acts that regulate the procedure for review of court decisions, and determined that the mass media can be an effective tool for influencing the work of the court and ensuring the openness and transparency of the process of review of court decisions.

The author analyzed the legislation and practice of court decisions in cases of the protection of the rights of consumers of tourist services and found that information posted in the mass media can ensure transparency and objectivity in the consideration of cases and contribute to the realization of the right to a fair trial. Mass media can inform the public about court decisions and the process of their adoption. This helps ensure public openness and transparency in the work of the court, as well as ensuring access to information about cases for all interested parties, including journalists and public activists. In addition, the mass media can reflect different points of view on the subject of judicial decisions and the process of their adoption, which helps to increase the level of validity and trust in the judicial system. On the other hand, mass media can influence public opinion and public opinion about court decisions and the fairness of the process of their adoption. Incorrect or incomplete display of court decisions can lead to the spread of false information and distortion of the real state of affairs. This can influence the behavior and decisions of citizens, which, in turn, can cause a risk of violation of people's rights and freedoms. The results of the study can be useful for improving the legislation on the protection of the rights of consumers of tourist services and the development of the media environment, which ensures the transparency and objectivity of the process of reviewing court decisions.

Key words: the right to a fair trial, the importance of mass media in judicial proceedings, publicity and openness, mass media in court, justice.

Засоби масової інформації мають велике значення у забезпеченні реалізації права на справедливий суд на стадії перегляду судових рішень. З одного боку, засоби масової інформації можуть інформувати громадськість про судові рішення та процес їх прийняття. Це допомагає забезпечити публічну відкритість та прозорість у роботі суду, а також доступ до інформації про справи для всіх зацікавлених сторін, включаючи журналістів та громадських активістів. Окрім того, засоби масової інформації можуть відображати різні точки зору на тему судових рішень і процесу їх прийняття, що допомагає збільшити рівень обґрунтованості та довіри до судової системи. З іншого боку, засоби масової інформації можуть впливати на публічну думку та громадську думку щодо судових рішень і справедливості процесу їх прийняття. Некоректне чи неповне відображення судових рішень може призвести до поширення неправдивої інформації та спотворення реального стану речей. Це може впливати на поведінку та рішення громадян, що, своєю чергою, може викликати ризик порушення прав і свобод людей. Тому тематика дослідження участі ЗМІ у забезпеченні права на справедливий суд є актуальною у сучасній правовій доктрині.

Проблемні питання, пов'язані з реалізацією права на справедливий суд на стадії касаційного перегляду судових рішень, досліджували багато вчених та науковців: А.В. Помазанова, О.А. Борисова, М.В. Сидоренко, П.Д. Гуйван, М.С. Ковтун, І.В. Бейцун, Т.М. Пушкарьова, О. Штефан, Л. Зуєвич, А.Б. Медвідь, Н.В. Шелевер, М. Савчин, С. Шевчук, В. Буткевич та ін. Тенденції розгляду спорів визначає також і судова практика. Для розв'язання поставлених завдань автором використано такі методи: діалектичний – для визначення порядку реалізації права на справедливий суд; історичного аналізу – для дослідження еволюції правового статусу ЗМІ; герменевтичний – за допомогою цього методу досліджено понятійний апарат.

Засоби масової інформації суттєво впливають на громадську думку та формування загальної думки про судову систему. Вони можуть допомагати забезпечити публічну відкритість та прозорість у роботі суду, забезпечуючи доступ до інформації про справи для всіх зацікавлених сторін. Однак некоректне чи неповне відображення судових рішень може призвести до спотворення реального стану речей та вплинути на обґрунтованість [2].

Принцип гласності судового розгляду справи є одним з основних принципів демократичної правової держави. Він означає, що судові засідання та судові рішення повинні бути доступними для громадськості та журналістів. Проте існують відомі винятки із цього принципу, коли гласність може бути обмежена за законом. Наприклад, у разі коли судовий процес може шкодити національній безпеці або викривати комерційну таємницю, суд може розглядати справу в закритому режимі. Також в окремих випадках, де судові засідання може призвести до порушення приватного життя, честі або репутації сторін справи, суд може обмежувати гласність розгляду справи [12].

Хоча гласність та присутність ЗМІ на судовому засіданні є важливими аспектами забезпечення відкритого та прозорого судочинства, існують випадки, коли їх присутність може нашкодити процесу судочинства. Присутність ЗМІ в низці випадків може викликати атмосферу емоційного напруження, що може завадити встановленню правди у справі. Також у деяких випадках присутність ЗМІ може викликати тиск на суддю або сторін справи та впливати на їхні рішення. Тому коли присутність ЗМІ може нашкодити процесу судочинства, суд може приймати рішення про обмеження гласності судового процесу та виключення ЗМІ із судової зали.

Проте такі випадки повинні бути обмеженими та винятковими, а рішення про обмеження гласності мають бути обґрунтованими та ґрунтовно виваженими, оскільки відкрите та прозоре судочинство є важливим елементом забезпечення права на справедливий суд та забезпечення довіри до судової системи.

Опублікування запису показів свідка ЗМІ може створити проблеми забезпечення об'єктивності та нейтральності судочинства, особливо тоді, коли інші свідки ще не були допитані. Це може призвести до того, що інші свідки, які ще не були допитані, можуть бути під впливом показів попереднього свідка, що може спотворити їхні відповіді.

Тому з погляду забезпечення об'єктивності та нейтральності судового процесу бажано, щоб покази свідків не були опубліковані ЗМІ до того моменту, поки всі свідки не будуть допитані, або до того моменту, коли справа буде завершена.

Проте якщо ЗМІ усе ж публікують запис показів свідка, то важливо, щоб вони не порушували законодавство про захист персональних даних та не порушували права і свободи інших осіб, які згадані в показах свідка.

Розголос проблеми у ЗМІ може створити негативну публічну думку про конкретну справу та вплинути на формування заздалегідь позиції суду з питань, що стосуються справи. Зокрема, якщо ЗМІ публікують інформацію, яка змушує громадськість уважати, що обвинувачений учинив злочин до винесення вироку суду, це може створити тиск на суд та вплинути на прийняття рішення [1].

Однак слід зауважити, що згідно з принципами судочинства суд повинен приймати рішення лише на підставі доказів, які були представлені в засудженні. Тому, незважаючи на те, як ЗМІ підготували свої матеріали, суд повинен залишатися об'єктивним та нейтральним у своєму рішенні, ураховуючи лише докази, які були представлені на засіданні [5].

Для того щоб уникнути впливу ЗМІ на прийняття рішень суду, можна використовувати такі варіанти: заборонити ЗМІ опубліковувати будь-яку інформацію про судову справу, поки вона не буде завершена (цей варіант може забезпечити повну незалежність суду в прийнятті рішення, але це може суперечити принципу свободи слова та праву громадськості на інформацію); розробити етичний кодекс для журналістів, який би регулював їхню поведінку під час висвітлення судових справ (цей кодекс може містити вимогу не оприлюднювати інформацію, яка може спотворити публічну думку про справу, або вимогу не публікувати інформацію, яка може дискредитувати будь-яку зі сторін) [10]; залучати ЗМІ до судових процесів, щоб забезпечити більш повну та точну інформацію про справу (такий підхід може допомогти уникнути спотворення інформації, але потребує забезпечення дотримання процесуальних гарантій та забезпечення безпеки свідків); забезпечити проведення судових засідань у закритому режимі, якщо це необхідно для збереження конфіденційності інформації або для захисту прав інших учасників справи (такий підхід може знизити вплив ЗМІ на прийняття рішення суду, але може суперечити принципу гласності судочинства).

Вибраний варіант може залежати від конкретних обставин кожної справи.

Аналіз сучасних досліджень дає змогу визначити, що перевагами гласності та участі ЗМІ у судовому процесі є: демократія та прозорість (гласність та участь ЗМІ у судових процесах сприяють демократії та прозорості у судочинстві, громадськість має право знати про те, що відбувається в суді та як приймаються рішення, це може покращити довіру громадян до судової системи та зменшити можливість корупції); контроль за судовою системою (участь ЗМІ у судових процесах може допомогти контролювати судову систему та її працівників, журналісти можуть викривати корупцію, помилки та недоліки в роботі судів та суддів); інформованість громадян (ЗМІ можуть допомогти громадянам зрозуміти складні правові питання та процеси, що відбуваються в судах, це дає змогу громадянам бути краще обізнаними про свої права та процеси, що можуть стосуватися їхнього життя та діяльності).

Виходячи з практики правозастосування, недоліками гласності та участі ЗМІ у судовому процесі є: порушення приватності (гласність та участь ЗМІ у судових процесах можуть порушити приватність осіб, які беруть участь у цих процесах, це може стати проблемою, особливо у справах, пов'язаних зі злочинами, де потерпілим та свідкам може бути потрібно захистити свою ідентичність); небезпека порушення права на справедливий процес (якщо ЗМІ надають оцінки чи коментарі до судових рішень, це може призвести до того, що судді будуть відчувати тиск і зважати на громадську думку замість зосередження на фактах і законі) [9]; ризик поширення неточної інформації (ЗМІ можуть публікувати неточну інформацію, що може спотворити уявлення громадськості про справу та призвести до негативної реакції на судові рішення); можливість використання судових процесів як засобу піару (ЗМІ можуть використовувати судові процеси для залучення уваги громадськості та збільшення свого впливу замість того, щоб розглядати їх як об'єктивні новини) [3].

Завжди існують ризики того, що ЗМІ можуть стати майданчиком тиску на суд та вплинути на судовий процес, особливо в гучних справах. Наприклад, можливість зміни громадської думки, настроїв, перекручення фактів, залучення експертів із відомою позицією тощо. Це може спричинити несправедливість у судовому процесі та порушити принципи незалежності й об'єктивності [3].

Одним із можливих рішень є встановлення правил щодо доступу ЗМІ до інформації та процесу судового процесу, включаючи етичні та професійні стандарти для журналістів. Також можуть бути введені обмеження щодо публікації деякої інформації, яка може негативно вплинути на судовий процес. Наприклад, заборона на публікацію доказів, які ще не були представлені у суді.

Окрім того, важливо забезпечити незалежність та об'єктивність суду, а також доступ до альтернативних джерел інформації, які можуть допомогти утворити більш повну картину. Також можуть бути введені механізми контролю та відповідальності для ЗМІ, які порушують етичні та професійні стандарти.

Отже, гласність та участь ЗМІ у судовому процесі мають переваги, але також існують ризики та недоліки. Для досягнення балансу між цими чинниками потрібно забезпечити дотримання етичних та професійних стандартів для ЗМІ, установити правила доступу до інформації та процесу судового процесу, а також забезпечити незалежність та об'єктивність суду.

ЗМІ мають право на свободу висловлювання своїх поглядів та думок, у тому числі й на оцінку судових рішень та дій суддів. Однак важливо знати, що це не означає, що ЗМІ можуть порушувати принципи етики та норми моралі, а також дискредитувати суддів чи судові рішення.

У багатьох країнах, у тому числі і в Україні, існують нормативно-правові акти, які регулюють діяльність ЗМІ у контексті судових процесів. Наприклад, у ст. 27 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зазначено, що відповідальність за порушення вимог щодо забезпечення гласності розгляду судової справи та за поширення інформації про судові засідання не відповідно до вимог закону несуть ЗМІ та їхні журналісти.

Отже, ЗМІ можуть надавати свою оцінку судовим рішенням та діям суддів, проте це повинно відбуватися в рамках закону і дотримання норм моралі та етики.

Аналізуючи сучасні тенденції, ЗМІ дотримуються професійної етики та стандартів журналістики, їхні дії не спрямовані на втручання у правосуддя. Окрім того, у більшості країн існують закони та механізми, які регулюють дії ЗМІ у судовому процесі та запобігають їх втручання у правосуддя.

Присутність ЗМІ на судовому засіданні може забезпечити гласність і демократію в судовому процесі, однак є ризики втручання в правосуддя та впливу на судові рішення.

Для того щоб уникнути негативних наслідків, було запропоновано деякі заходи, такі як регулювання роботи ЗМІ на судових засіданнях, забезпечення громадського контролю, підвищення рівня правової освіти у журналістів, розвиток саморегулювання ЗМІ.

Гласність і участь ЗМІ у судовому процесі є важливими аспектами забезпечення демократії та правосуддя, але потрібно бути обережними, щоб не допустити втручання у правосуддя та інші негативні наслідки.

Удосконалення законодавства, що регулює роботу ЗМІ у судовому процесі, може бути спрямоване на:

- забезпечення більшої чіткості та узгодженості правил доступу ЗМІ до судових засідань та матеріалів судових справ;
- закріплення правового статусу журналістів, які здійснюють висвітлення судових процесів, забезпечення їх захисту від будь-якого тиску та обмежень на їх професійну діяльність;
- розроблення механізмів контролю за дотриманням прав журналістів та захисту прав осіб, які беруть участь у судових процесах;
- установлення відповідальності за незаконну публікацію конфіденційної інформації, порушення процесуальної таємниці, а також за дискредитацію судової системи та суддів;
- урахування особливостей сучасного медіасередовища у законодавчій базі, зокрема розвитку Інтернет-медіа, соціальних мереж, стрімінгових платформ тощо.

Література:

1. Данилов О.І. Засоби масової інформації як засіб забезпечення гласності в судочинстві. *Право та державне управління*. 2015. № 2. С. 1–11.
2. Кравець О. Участь ЗМІ у судовому процесі: досвід Франції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. № 1(74). С. 221–226.
3. Лозова О.В. Гласність судового процесу в Україні: правові проблеми та шляхи вирішення. *Правова доктрина*. 2015. № 2. С. 87–93.
4. Тріпільський Г.Я. Звуження підстав для касаційного оскарження судових рішень у світлі права на суд. *Знання європейського права*. 2021. Вип. 2. С. 53–56. URL: <https://doi.org/10.32837/chemn.v0i2.204>.
5. Гуйван П.Д. Право на справедливий суд: сутність та темпоральні виміри за міжнародними стандартами : монографія. Харків : Право, 2019. 584 с.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1960. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
7. Конституція України : Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
8. Майка М.Б., Трач О.М. Перегляд судових рішень у цивільному процесі України в касаційному порядку: правовий аналіз законодавчих змін 2020 року. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 43. С. 116–120. URL: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.43.26>.

9. Монаєнко А. Деякі питання допуску для перегляду судових рішень ВС. URL: <https://yur-gazeta>.
10. Ткачук О. Чи справедливі українські судді. *Закон і Бізнес*. 2016. URL: <https://zib.com.ua/ua/120851.html> (дата звернення: 20.09.2022).
11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 квітня 2018 року у справі № 910/12294/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
12. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004, зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Maksym Maika. The Implementation of E-justice within the Framework of the Right to a Fair Trial in Ukraine: Problems and Prospects. *AJEE*. 2022. С. 249–262. URL: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000320>.

References:

1. Danilov, O.I. (2015). Zasoby masovoi informatsii yak zasib zabezpechennia hlasnosti v sudochynstvi. Pravo ta derzhavne upravlinnia: elektronnyi naukovyi fakhovy zhurnal. [Mass media as a means of ensuring publicity in the judiciary] *Law and state administration: electronic scientific journal*. No. 2. pp. 1–11 [in Ukrainian].
2. Kravets, O. (2017). Uchast ZMI u sudovomu protsesi: dosvid Frantsii. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav [Media participation in the judicial process: the French experience.] *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, No. 1 (74), pp. 221–226 [in Ukrainian].
3. Lozova, O.V. (2017). Hlasnist sudovoho protsesu v Ukraini: pravovi problemy ta shliakhy vyrishennia. Pravova doktryna [Publicity of the judicial process in Ukraine: legal problems and solutions.] *Legal doctrine*. No. 2. pp. 87–93 [in Ukrainian].
4. Tripulskiy G.Ya. (2021). Zvuzhennia pidstav dlia kasatsiinoho oskarzhennia sudovykh rishen u svitli prava na sud. Znannia yevropeiskoho prava. [Narrowing the grounds for cassational appeal of court decisions in the light of the right to a trial.] *Knowledge of European Law*. Issue 2. pp. 53–56. Retrieved from: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.204> [in Ukrainian].
5. Guivan P.D. (2019). Pravo na spravedlyvyi sud: sutnist ta temporalni vymiry za mizhnarodnymy standartamy: monohrafiia. [The right to a fair trial: substance and temporal dimensions according to international standards: monograph]. Kharkiv: Pravo. 584 p. [in Ukrainian].
6. Rada Yevropy (1960). Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04 lystopada 1960. [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms dated November 4, 1960.] Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine (1996) Konstytutsiia Ukrainy: Zakon vid 28 chervnia 1996. № 254k/96-VR. [Constitution of Ukraine: Law of 28.06.1996. No. 254k/96-VR.] Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp>. [in Ukrainian].
8. Maika M.B., Trach O.M. (2020). Perehliad sudovykh rishen u tsyvilnomu protsesi Ukrainy v kasatsiinomu poriadku: pravovy analiz zakonodavchykh zmin 2020 roku. [Review of court decisions in the civil process of Ukraine in the cassation procedure: legal analysis of legislative changes in 2020.] *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence*. No. 43. pp. 116–120. Retrieved from: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.43.26> [in Ukrainian].
9. Monayenko A. (2019). Deiaki pytannia dopusku dlia perehliadu sudovykh rishen VS [Some issues of admission for review of court decisions of the Supreme Court.] Retrieved from: <https://yur-gazeta>. [in Ukrainian].
10. Tkachuk O. (2016). Chy spravedlyvi ukrainski suddi. Zakon i Biznes. 2016 [Are Ukrainian judges fair?] *Law and Business*. Retrieved from: <https://zib.com.ua/ua/120851.html> [in Ukrainian].
11. Verkhovnyi Sud Ukrainy (2018). Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 11 kvitnia 2018 r. u spravi № 910/12294/16 [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated of April 11, 2018 in case No. 910/12294/16.] Retrieved from: <http://www.reyestr.court.gov.ua> [in Ukrainian].
12. Verkhovna Rada of Ukraine (2004). Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 18 bereznia 2004 r. No 1618-IV [Civil Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine of March 18, 2004, No 1618-IV]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
13. Maksym Maika (2022). The Implementation of E-justice within the Framework of the Right to a Fair Trial in Ukraine: Problems and Prospects. *AJEE*. pp. 249–262. Retrieved from: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000320>.